

Т.В. Яворська,
кандидат економічних наук

Львівський національний
університет ім. І. Франка

Розкрито авторське бачення змісту страхової інвестиційної діяльності. Виділено причини, що визначають особливості інвестиційної діяльності страхових компаній і впливають на них. Проаналізовано структуру страхових інвестицій, що дозволяє визначити їх роль для національної економіки.

Ключові слова: страхова інвестиційна діяльність, страхова компанія, страхові інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестор.

Постановка проблеми. У розвинутих країнах світу страхові компанії є не лише тими підприємницькими структурами, які пропонують страховий захист, але й важливими інвестиційними інститутами. В Україні страхові компанії пропонують не тільки страховий захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, але і є й учасниками інвестиційного ринку країни. Їхня роль поки що є слабкою, а обсяги страхових інвестицій незначні й мають свої характеристики. Усе це обумовило актуальність теми наукової статті.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблеми інвестиційної діяльності вітчизняних страхових компаній окремо досліджувала А. Василенко [1], у інших наукових працях дана проблема досліджується фрагментарно і як окрема тема [2; 3; 4], де у більшій мірі вивчаються механізми розміщення страхових резервів та окремі особливості інвестиційної діяльності вітчизняних страхових компаній.

Цілі статті. Проведений аналіз публікацій доводить необхідність авторського дослідження характерних кількісних та якісних ознак розвитку страхової інвестиційної діяльності, а також структури страхових інвестицій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Страхова інвестиційна діяльність – діяльність страхових компаній щодо вкладення їх вла-

стих і залучених коштів зараз і отримання доходу в майбутньому. Така діяльність має відповідати вимогам Закону України «Про інвестиційну діяльність», який регламентує здійснення інвестиційної діяльності в цілому на території України всіх суб'єктів господарювання, а також вимогам Закону «Про страхування» та іншим нормативним актам, які регулюють правила розміщення страхових резервів.

Вважаємо, що страхова інвестиційна діяльність залежить від низки чинників:

- Структури сформованого страхового портфеля та терміну дії договору страхування. При укладанні договору страхування життя інвестиційна складова не менш важлива, ніж страховий захист: згідно з законодавством, після закінчення терміну дії даного договору застрахована особа, крім накопичувальної суми, має отримати інвестиційний дохід. Окрім того, компанії страхування життя мають можливість інвестувати кошти на тривалий період часу (мінімальний строк дії договору страхування життя – три роки) - у нерухомість, державні цінні папери та інші довгострокові активи. За договорами ризикових видів страхування, термін дії яких переважно до одного року, перш за все пропонується страховий захист майнових інтересів страхувальників, а якщо здійснюються вкладення, то у більш ліквідні кошти на короткий термін.

- Структури інвестиційних ресурсів та обсягу акумульованих грошових коштів. Власні кошти страхових компаній вільні від зобов'язань перед страхувальниками і тому вкладаються у менш ліквідні та довгострокові активи. Кошти страхових резервів не є власними коштами страхових компаній і тому у будь-який час можуть використовуватися для здійснення страхового відшкодування. Значні акумульовані кошти дозволяють страховій компанії бути активним учасником інвестиційного ринку.

- Потреби страхових компаній в інвестиційному доході та порядку його використання. Зокрема, згідно з законодавством, 85% інвестиційного доходу компанії страхування життя мають віддавати своїм клієнтам. У європейській страховій практиці 92-95% інвестиційного доходу розподіляється між застрахованими особами. Доходи страхових компаній у 2005 р. становили 23927 млн. грн., з них доходи від інвестування та розміщення тимчасово вільних коштів – 2616, 1 млн. грн. (10,9%) [5, с. 91]

- Рівня інфляції – збереженість у часі вартості вкладених коштів є особливо актуальною для діяльності компаній страхування життя. Коли інфляція понад 7% на місяць, зникає страхування життя. За інфляції 10-12% на місяць різко падає платоспроможний попит на інші види страхування, зростає кількість страхових випадків [6, с. 36].

- Ефективної системи державного регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній та сприятливого інвестиційного клімату в державі.

- Проведений аналіз доводить, що вітчизняна страхова інвестиційна діяльність здійснюється за формальними та неформальними “правилами гри”, що зумовлено певними об’єктивними та суб’єктивними причинами. Серед них, на нашу думку, є:

- Отримання значних прибутків від безпосередньо страхової діяльності, у тому числі тіньової, що впливає на недостатність використання інвестиційних можливостей страховими компаніями. Маючи винагороду за участь у тіньовій діяльності, страхові компанії не ведуть активного інвестування, воно є другорядним, а як здійснюють – то на короткий строк у високоліквідні, але низькодохідні інструменти.

- Недостатність інвестиційних ресурсів, яка зумовлена слабкою капіталізацією

страхового ринку, низькою культурою страхування. Страхові компанії здійснюють інвестиції у значній мірі за рахунок власного капіталу, а не за рахунок залученого – коштів страхових резервів. У 2007 р. обсяг сформованих страхових резервів дорівнював 8423,3 млн. грн., з них обсяги технічних резервів – 7432,0 млн. грн. (88%), обсяги резервів страхування життя – 991,3 млн. грн.. (12%) [7]. Кошти резервів страхування життя у світовій практиці є найбільш важливим джерелом страхових інвестицій, адже інвестиційна складова договору страхування життя є вагомим стимулом залучення коштів населення у страховий бізнес.

- Практична відсутність інвестиційних стратегій у діяльності страхових компаній. Переважають інвестиції у банківські депозити або у фінансові інструменти афілійованих структур, бо це простіше. Ефективне формування, моніторинг, управління інвестиційним портфелем відсутні, а визначення напрямів та обсягів вкладень є хаотичним, невиваженим.

- Політична та економічна нестабільність в Україні впливають на інвестиційний клімат, зокрема й на страхову інвестиційну діяльність. Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату залишається стратегічно важливим завданням, від реалізації якого залежить розвиток національної економіки.

- Недосконале законодавство щодо регулювання страхової інвестиційної діяльності, зокрема щодо оподаткування та розміщення страхових резервів, що суттєво обмежує вибір об’єктів та інструментів інвестування.

Визначені причини мають вагомий вплив на розвиток страхової інвестиційної діяльності та обумовлюють її особливості та масштаби. Структуру вкладень вітчизняних страхових компаній представлено в таблиці 1.

У Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року зазначається, що страхові компанії здійснюють інвестиції власних коштів, у тому числі коштів страхових резервів, головним чином через розміщення їх у цінні папери, грошові кошти на рахунках у банках, у банківські метали, в економіку України за визначеними законодавством напрямами [8]. Визначені у концепції інструменти інвестування не відповідають тим, які обрали страхові компанії в сучасних умовах.

Структура та напрями інвестування коштів страхових резервів [7]

Показники	Технічні резерви		Резерви зі страхування життя	
	2007	2006	2007	2006
Сформовані страхові резерви, млн. грн.	7432,0	5405,8	991,3	608,3
<i>Категорії активів, визначені статтею 31 Закону України "Про страхування" для представлення страхових резервів, млн. грн.</i>				
Грошові кошти на поточних рахунках і готівка в касі	886,7	462,5	61,7	29,9
Банківські вклади	3661,3	2548,3	493,6	310,5
Нерухоме майно	518,8	323,7	62,2	45,2
Права вимоги до перестраховиків	1570,8	1130,1	70,2	62,8
Інвестиції в економіку України	48,4	4,5	6,9	2,5
Інші активи (банківські метали та кредити страхувальникам)	49,3	36,4	8,2	5,5
Цінні папери, в тому числі:	871,3	1091,2	303,0	164,6
- акції	721,0	811,3	71,4	42,5
- облігації	62,9	144,9	116,5	75,1
- іпотечні сертифікати	0,0	1,6	0,0	0,0
- цінні папери, що емітуються державою	87,5	133,4	115,1	47,1
<i>Усього</i>	<i>7606,6</i>	<i>5596,6</i>	<i>1005,9</i>	<i>620,9</i>

Традиційно вітчизняні страхові компанії інвестують кошти у банківські вклади, бо їх інвестиційна привабливість зумовлена досить високою ліквідністю і гарантованою доходністю. Компанії страхування життя можуть інвестувати у депозити не більше 50% загального розміру резервів. Інвестуючи кошти у депозити, страхова компанія не залучає для цього професійних посередників, не витрачає багато часу (умови депозитного договору є стандартними), а головне – банк є вигідним партнером на фінансовому ринку, завдяки якому пропонуються страхові послуги, зокрема страхування кредитних ризиків. У свою чергу, банк у якому розміщуються кошти страхових резервів, повинен мати кредитний рейтинг, що відповідає інвестиційному рівню за національною шкалою. Але цієї вимоги страхові компанії не завжди дотримуються, зважаючи на те, що лише окремі банки мають такий рейтинг. Варто відзначити, що страхові компанії досить часто, укладаючи депозитні договори у доларах чи євро, насправді інвестують кошти у депозити в національній валюті, так як їх доходність є вищою. Інфляційне знецінення грошової одиниці, зміна банківського процента негативно впливають на депозити як інструмент страхового інвестування.

У світовій практиці активи інституційних інвесторів лише на 4-7% формуються за рахунок банківських інструментів, тоді як основна частина коштів інвестується у цінні папери. Зокрема, структура інвестицій страхових компаній США в 2000 р. була такою: корпоративні облігації – 41,4%, державні та муніципальні облігації – 22,6%, прості акції – 23,2%, грошові кошти – 1,4%, нерухомість – 5,3% [9, с.45].

На ринку цінних паперів страхові компанії виступають як інвесторами, так і емітентами цінних паперів, бо у більшості випадків є акціонерними товариствами. Хоча частка страхових інвестицій у цінних паперах є значною, але потенціал фондового ринку страховими компаніями використовується менше ніж на 45% [10, с.66]. До фондових інвестиційних інструментів, які передбачені законодавством, належать:

- акції;
- облігації підприємств;
- облігації місцевих позик;
- іпотечні сертифікати;
- цінні папери, що емітуються державою.

Найчастіше страхові компанії купують-продають прості іменні акції на неорганізованому ринку без залучення професійних учасників і вимог щодо лістингу не дотримуються. Більшу частку становлять цінні папери, які не пройшли лістинг на ПФТС –

65,5%, акції ЗАТ – 20,7%, 3-й рівень лістингу – 11,9%, 2-й рівень – 0,5%, 1-й і 0-й рівні – 1,3% і 0,02% [10, с.40]. Портфель акцій страхових компаній є різномірним за складом, якістю емітентів та рівнем диверсифікації. Малою є частка інвестицій у державні цінні папери, які за кордоном забезпечують високу прибутковість та надійність.

У 2007 р. у структурі активів 13% припадало на права вимоги до перестраховиків. Для страхових компаній така страхова інвестиція є найменш дохідною, але вона користується популярністю, оскільки зобов'язання за перестраховими договорами повністю перекладаються на перестраховика, що зменшує ризик самої страхової компанії.

На вітчизняному ринку нерухомості страхові компанії-інвестори не є активними. Як правило, страхові компанії вкладають кошти в ту нерухомість, яка необхідна для здійснення операційної діяльності (офісні приміщення). Нерухомість має матеріальне вираження, яке в умовах знецінення грошової одиниці зберігає свою дійсну вартість та забезпечує захист від інфляції. Частка, яка припадає на нерухоме майно, є незначною: у 2005 р. вона становила 4,4%, у 2007 р. – 6% [7; 11]. Певне зростання вкладень у нерухомість пояснюється її подорожчанням. Водночас, очікуючи зростання вартості не-

рухомого майна, страхові компанії позбавляють себе можливості швидкого продажу даного активу та отримання готівкових коштів.

За рахунок коштів страхових резервів страхові компанії мають здійснювати інвестування відповідних галузей національної економіки, які визначені Кабінетом Міністрів України (таблиця 2) [12]. Страхові компанії у своїй більшості дуже слабо інвестують реальний сектор економіки України, що багато в чому зумовлено як їх неготовністю, так і відсутністю реальних структурних перетворень на вітчизняних підприємствах визначених галузей.

Страхові компанії називають консервативними інвесторами й через те, що інвестиції в банківські метали розглядаються як підтримка диверсифікованості їх інвестиційного портфеля. Вважається, що оптимальна частка золота у страховому інвестиційному портфелі знаходиться в межах від 5% до 10%. Саме такий норматив вкладень (не більше 10%) коштів страхових резервів у банківські метали встановлено державою для вітчизняних компаній страхування життя. Така страхова інвестиція захищена від інфляційних коливань, а ціни на дорогоцінні метали з кожним роком зростають.

Таблиця 2

Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом міністрів [11]

Напрями інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів	2005 р., тис. грн.	2006 р., тис. грн.
- розробка та впровадження високотехнологічного устаткування, іншої інноваційної продукції, ресурсо- та енергозберігаючих технологій;	13900	13900
- розвиток інфраструктури туризму;	4800	5310,0
- добування корисних копалин;		
- переробка відходів гірничо-металургійного виробництва;	1485,0	1485,0
- будівництво житла;		
- розвиток транспортної інфраструктури, у тому числі будівництво та реконструкція автомобільних доріг;	3312,80	4406,7
- розвиток сектору зв'язку та телекомунікацій;	5275,70	6965,7
- розвиток ринку іпотечного кредитування шляхом придбання цінних паперів, емітованих Державною іпотечною установою	16,90	
<i>Усього</i>	<i>28773,50</i>	<i>32067,4</i>

Важливою рисою банківських металів, зокрема золота є, по-перше, його самостійність, бо воно не є чийсь зобов'язанням і не засвідчує права вимоги на акції суб'єктів господарювання; по-друге, захищеність від інфляційних коливань; по-третє, зростання цін на дорогоцінні метали з кожним роком.

Кошти резервів зі страхування життя можуть використовуватися для довгострокового кредитування житлового будівництва. Маючи можливість конкурувати з банками на іпотечному ринку, вітчизняні страхові компанії не досягли певних результатів – кредити на будівництво житла за рахунок коштів

страхових резервів не надаються. На сучасному етапі компанії страхування життя, з одного боку, не мають таких коштів для надання кредитів, а з іншого – законодавством чітко не прописано механізм участі страхових компаній у фінансуванні розвитку іпотеки.

У світовій практиці роль страхових компаній на іпотечному ринку є значною. Частка інвестицій страховими компаніями в іпотечні цінні папери в 2006 р. становила близько 290 млрд. євро [10, с. 63].

Компанії страхування життя можуть надавати кредити страхувальникам: кредитором є страховик, який надає кредит у межах викупної суми та під заставу цієї викупної суми, а позичальником є страхувальник, який уклав договір страхування життя та отримав кредит на умовах повернення, платності, строковості [13]. Між кредитором і позичальником укладається в письмовій формі кредитний договір, який визначає взаємовідносини та відповідальність сторін. Страховик:

- може надати кредит на строк, що не перевищує період, який залишився до закінчення дії договору страхування життя;
- самостійно визначає порядок проведення кредитних операцій, встановлення

рівня відсоткових ставок за користування кредитом;

Разом з тим, встановлено певні обмеження: кредит не може бути виданий раніше, ніж через рік після набрання чинності договору страхування життя; відокремленим підрозділам страхової компанії забороняється здійснювати діяльність з надання кредитів. У разі настання страхового випадку до дати повернення кредиту, яка визначена кредитним договором, сума кредиту та відсотки за користування кредитом вираховуються із суми страхових виплат, що здійснюються за договором страхування життя.

Висновки. Отже, структурно-системний аналіз показав, що страхова інвестиційна діяльність в Україні має свої особливості та відмінні характеристики, є слабкою й одноманітною. Її активізація залежатиме від ефективного державного регулювання та інвестиційної привабливості країни, регіону, суб'єктів господарювання. Держава має економічно стимулювати страхувальників, формувати прозорі правила діяльності страхових компаній, чітко виписати механізми оподаткування інвестиційної діяльності страхових компаній.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Василенко А.В.* Інвестиційна стратегія страхових компаній: Навч. посіб. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 168 с.
2. *Піратовський Г.Л.* Страховий бізнес: управління розвитком: Монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 254 с.
3. Страховий ринок України: стан та перспективи розвитку: Монографія / С.О.Булгакова, А.В.Василенко, Л.І.Василенко та інші; За заг. ред. А.А.Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 460 с.
4. *Пересада А.А., Коваленко Ю.М.* Фінансові інвестиції: Підручник. – К.: КНЕУ, 2006. – 728 с.
5. Статистичний бюлетень за січень-березень 2006 р. - К.: Державний комітет статистики України, 2006. – 224 с.
6. Цит. за: Василенко А.В. Інвестиційна стратегія страхових компаній: Навч. посіб. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 168 с.
7. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2007 рік та I квартал 2008 року. – Доступний з: < <http://www.dfr.gov.ua>.
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року” від 23.08.2005 р. № 369-р.
9. *Самієв П.* Структура и эффективность инвестиций российских страховщиков // Финансы. - 2006. - № 3. – С.45-49.
10. *Парацук О.* Стратегічних інвесторів на всіх не вистачить! // Страхова справа. – 2007. - № 2. – С.36-66.
11. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2005 рік. – Доступний з: < <http://www.dfr.gov.ua>.
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів» від 17.08.2002 р. № 1211.
13. Розпорядження Держфінпослуг “Про затвердження Положення про порядок, умови видачі та розміри кредитів страхувальникам, які уклали договори страхування життя” від 03.12.2004 р. № 2883. – Доступний з: < <http://www.rada.gov.ua>.